

JORDAN KUNICIC, *Ljubav u službi života*, Zagreb 1969, str. 86.

Knjižica nije velika. Pravo ime i sadržaj bio bi: Enciklika »*Humanae vitae*« ili »o ispravnoj regulaciji poroda« (25. VII 1968).

1. Valjda u cijeloj povijesti Crkve nijedan njen dokumenat, osim proglašenja dogme o Kristovu božanstvu (jednosučna Ocu) na Nicejskom saboru god. 325, nije više uzbudio duhove i zanimanja u Crkvi, i bio sudbonosniji za život i božansko poslanje Crkve u svijetu kao ova povijesna okružnica. Sama bolna činjenica da se ona nije svidjela tolikim konferencijama episkopata i da su se reklamirani teolozi izražavali protiv nje, te da ona ne miriše ni mnogim profesorima teologije i sveučilišta, ni na Zapadu, a ni kod nas. To sve je očiti znak kako je bila potrebna i spasonosna. Kršćanstvo bi palo kad Krist ne bi bio Bog i Crkva bi zanijekala Kristovo poslanje i prešutjela kršćanski, naravni moral da nije Pavao VI, prosvijetljen milošću odozgo, izdao ovu okružnicu i izjasnio, razjasnio, obranio genuinu nauku Crkve o bračnom moralu. Što bi bilo da je papa odobrio kontracepciju? Ako bi bračni drugovi u svojim ekonomskim, fiziološkim i psihičkim tjeskobama smjeli uživati i bez žrtve živjeti u braku, zašto to ne bi smjeli mladići i djevojke u predbračnom životu, jer i oni žive u fiziološkoj tjeskobi; a zašto to ne bi mogli i svećenici, ta i oni su ljudi, ako tjeskoba dopušta kršiti naravne zakone. Tako bi uopće u kršćanstvu nestalo pojma evandeoske čistoće. Ovdje dobro dolazi smisao ovih riječi Anatola Francea, inače pokvarenjaka: »Kršćanstvo je mnogo učinilo za ljubav učinivši je grijehom«. To znači: ne bi uopće bi-

lo prave i plemenite ljubavi, već bi sve ostalo samo prljavost.

2. Mnogima od nas i kod nas, i svećenicima i svjetovnjacima, nisu simpatične, a valjda ni jasne, dalekosežne izjave *Humanae vitae*. To može biti, kako piše tu Kuničić: »I tako se dogodilo da je Papina riječ odjeknula na posve različit način. Neki su je prihvatili kao nešto posve normalno i logično. Kod nekih je odmah stupio u pokret 'mehanizam samoobrane', bilo da obrane svoje protivno praktično postupanje, bilo da obrane svoje protivne teorije« (str. 20). Na drugom mjestu kaže i ovo: »Neki 'umiruju' svoju savjest otporom prema naučavanju enciklike zbog toga što enciklika ne sadrži naučavanje 'ex cathedra'. Možda zato što auktoritetu enciklike 'suprotstavljaju' svoju individualnu savjest.

I nju smatraju nepogrešivom ili barem manje pogrešivom od naučavanja sadržana u enciklici. Možda im oko pameti ili savjesti nije zdravo pa im ne daje jasne i određene slike (Mt 6 22—24). Ne bih želio ustvrditi da im nedostaje etičko ravnotežje. Rekao bih radije da tragaju za istinom, a da je u enciklici ostalo za teologe dosta toga otvoreno, nedorečeno. To titranje na periferiji problema smeta im da jasno uoče suštinu« (str. 4).

A može li se ne obzirirati na nauku Crkve? Kuničić odgovara: »Može li se reći da netko posjeduje svijest pripadnosti Crkvi ako nastoji izigrati, omalovažiti ovo naučavanje? Još je gore naučavati protivno. Po logičnom zaključivanju takav stav bi morao biti okarakteriziran kao odmetništvo. Ne mislim uvijek na formalno, ali u svakom slučaju materijalno. A i to je uvijek neko zlo« (str. 18).

3. Kad slušamo mnoge, i naše, svećenike, recimo u prostom razgovoru, barem ne vole encikliku »*Humanae vitae*«.

Što je još gore, na Zapadu je to puno jače, a kod nas u manjoj mjeri: svećenici ispovjednici zbog duljenja papina odgovora (a nisu pazili da se je papa 2—3 puta izjasnio: dok ne dođe njegov konačni odgovor, neka se ispovjednici pridržavaju starih norma iz »*Casti conubii*«) bacili su u sumnju sve stare norme i obaveze i počeli postupati po pravilu *lex dubia non obligat*. I sada je teško nazad, a mora se ako se hoće ostati vjeran Crkvi i savjesti.

5. U takvoj pobrkanosti mišljenja i osjećaja kao naručena i vrlo dobro je došla ova knjižica dra Kuničića, dekana Teološkog fakulteta u Zagrebu, profesora moralke, poznatog i zbog svojih poučnih predavanja, te uvaženoga autora tolikih moralnih članaka u »Bogoslovskoj smotri« i na revijama u inozemstvu. On je baš bio prvi pozvan i kompetentan da napiše za naše ljude komentar »*Humanae vitae*«. Ta on je odličan teolog i filozof, ali i apologeta naravne etike i kršćanske moralke.

5. Sadržaj enciklike »*Humanae vitae*«. To bi uvećalo knjižicu za je učinio i dr Kuničić u svome komentaru. Čini mi se da je manjak što o. Kuničić ispred svojih brojeva nije donio na hrvatskom odnosno brojeve okružnice »*Humanae vitae*«. To bi uvećalo knjižicu za 10—13 stranica i cijenu od 8 na 10 n. d. Ali bi svećenici tako imali pregled cijele enciklike i mogli bi bolje pratiti cijeli komentar.

Ali dr Kuničić, izgleda, odbija da je ova knjižica njegov komentar enciklike. On na koncu knjižice piše: »Hoćemo li ovo što je napisano nazvati mojim tumačenjem Papine enciklike. Ako netko tako misli — neka uopće ne čita. Ništa osobno mojega ne smatram mjerodavnim. Ne želim da se išta smatra mojim tumačenjem« (str. 83).

Zašto?

Jednom su neki svećenici razlagali nekom administratoru, pravniku (poglavaru kotara za vrijeme Austrije) kako se jedan stavak iz zakona može tumačiti drugačije. A

on je odgovorio: »Ja zakon ne tumačim, nego samo čitam.« To znači: pretpostavlja se da je zakonodavac bio pametan čovjek i jasno izrazio svoju misao. Dr Kuničić odbija svoje tumačenje, da to ne bi bilo njegovo poput onih tumačenja nekih biskupskih konferencija i nekih teologa, kao Häringa, Davida Böckla, pa i samog Rahnera, čije se tumačenje ne podudara s mišljenjem Papinim i tekstom enciklike.

On hoće da čita i genuino tumači tekst: »Tuđu misao poznajemo iz njegovih riječi, dakle iz teksta. Ako nam tekst nije jasan, pribjevamo kontekstu« (str. 83).

Kuničić je na drugom mjestu svoje pisanje nazvao komentatom, pa i »opaskama«. Uistinu »Komentar«, ali ne onaj prosti (simplex), nego onaj svečani (solemnis). Ja bih to nazvao »komentatom i refleksijama«, i to u višem stilu, a ne u »laganome stilu«, kako je sam pisac okrstitio svoj stil u knjižici »*Mlađencima*«. Ja osobno volio bih ovaj lagani stil, ali danas je već i moda da ne valja ako nije duboki stil, pa taman bio i nejasan. Jednom je dr Balić održao predavanje o mariologiji u USA. Jedina zamjerka bila je da je odveć jasan. Nagađam da je dr Kuničić hotimično upotrijebio malo viši stil jer je znao da će ga čitati i neki »mudri«, a kojima se tumačenje neće sviđati, pa je htio da ni on ne bude »insipiens«.

6. Enciklika osim uvoda uglavnom sadrži dva dijela: doktrinarna načela i pastoralne smjernice.

U doktrinarnim načelima papa iznosi temelje i zasade iz kojih će deduktivnom metodom izvući konačnu nauku Crkve »o ispravnoj regulaciji poroda«.

Prvi mu je temelj: bračna ljubav koja prvotno izvire iz Boga, od koga je »sve očinstvo« (Ef 3, 15), sa značajkama da mora biti:

a) ljudska, tj. čovjekova, koji ima i tijelo, a i dušu;

b) posvemašnja, a ova ljubi cijeloga svoga druga, a ne samo neke njegove prednosti, kao ljepotu ili bogatstvo;

c) vjerna i isključiva — koja isključuje preljub i rastavu; te napokon

d) plodna — da somatsko udruženje donese život (br. 9). U broju 11 opisuje enciklika svrhovitost bračnoga čina, koja je sva tako uređena da mora donijeti život. To se najbolje vidi što životinje ne poznaju antikoncepciju, a ljudi su je prvi put izmislili da ne izvrše Božju naredbu (Onan).

Broj 10 razjašnjuje što je to »odgovorno očinstvo«. Nije to ona »razboritost tijela« koja hoće samo uživati nasladu a ne primati na se teret. Ovo »odgovorno ili roditeljsko očinstvo« obazire se doduše na ekonomske prilike i zdravstvene okolnosti te računava s time hoće li dati novi život, ali ponajviše pazi na objektivni moralni red, određen od Boga, a koji čovjeku tumači ispravna savjest. Sva ova tri temelja treba u originalu kod dra Kuničića dobro proučiti.

7. Iz ovih načela i zasada papa u broju 14 iznosi nauku Crkve o ovim zasadama.

1) Svaki i pojedini čin bračnoga tjelesnog sjedinjenja mora ostati usmjeren na prenošenje ljudskoga života.

2) Odbacuje se svaki izravan predik započetoga procesa rađanja. Naročito se zabacuje izravan po-baćaj, zabacuje se dakle i sterilizacija i ostalo slično.

Najvažnija stavka o kojoj su se vodile rasprave, gajile protivne težnje, odnosi se baš na najčešću povredu prirodnog rađanja ili na današnju opću praksu antikoncepcije, a glasi:

3) Treba odbaciti kao nedopušten svaki zahvat kojemu bi bila svrha ili koji bi bio kao put (sredstvo) u svrhu da se onemogući rađanje novog života, i to u predviđanju bračnoga čina, bilo u toku vršenja bilo u odvijanju njegovih posljedica.

8. Tumači se napose ova treća zasada: »u predviđanju bračnoga čina«; znači da se osuđuju sve vrste sterilizacije, sve inhibitorne pilule, svi zahvati iskvareni zlom nakanom (kao razne vrste pranja), kontracepcijskom nakanom, makar i bili dopušteni s drugih razloga.

»U toku njegova vršenja« — čime se isključuje svaki onanizam, bilo onaj primitivni (coitus interruptus), bilo onaj umjetni (coi-

tus condomatus), tj. s upotrebom prezervativa, na što se svodi i tzv. coitus reservatus ili snošaj bez hodičnog izbacivanja sjemena. Od strane žene razne vrste pesara.

»U odvijanju njegovih prirodnih posljedica« — što se odnosi na proces ili mogućnost oplodnje. Odbacuju se razni antiseptici, vaginalna pranja »post coitum« u svrhu uništenja spermija, kontracepcijski prašci itd.

9. Danas nema nijedne kontracepcijske metode, pa ta bila i superpilula, koja ne bi ovim papinim izrazima bila zahvaćena i zabranjena. Netko će reći: baš je papa nemilosrdan i nikakva izlaza grešniku nije ostavio. Ovome odgovara pravoslavni teolog Virgil Georgij: »Papa nije učinio drugo nego što je stvari nazvao svojim imenom. Rekao je što Crkva naučava o seksu, braku, kontracepciji i natalitetu. Ništa novo. Grijeih je grijeih, kao što je noć crna. Radi se o grijehu. Protiviti se enciklici znači pristajanje uz grijeh, znači ljubiti grijeh, te pretendirati da bude legaliziran i proglašen krepošću.«

10. Još pod »doktrinarnim načelima« (brojevi 7, 10 i 11) dr Kuničić vrlo uvjerljivo komentira odgovore papine na tri prigovora: o podređenju jednoga organa cjelini, o biranju manjega zla i o podređenosti pojedinih čina cjelini. Ovi su prigovori vrlo praktični, pa upućujem da se čitaju, prouče u samom originalu i učenom komentaru dra Kuničića.

11. U »pastoralnim smjernicama« ima vrlo lijepih pouka upućenih općenito raznim staležima. Nas ovdje napose zanimaju smjernice za svećenike. Dr Kuničić ih ovako izražava: prva je zadaća svećenika da bez ikakve dvosmislenosti izlažu nauku Crkve o braku, neka se sžete da su mandatori, povjerenici. Moraju dati što su primili, a ne svojju, ishitrenu teoriju. Svećenici su po svojem pozivu savjetnici, duhovni vođe i učitelji naroda Božjega i bračnih drugova. U tu svrhu moraju i sami svećenici u tome biti dobro poučeni. Svi bi morali imati ovu Kuničićevu knjigu i dobro je proučiti. Ona će im dati obilno materijala za javne propovijedi, za privatne pouke, za konferencije u

katoličkim društvima. Ovo je jedina knjiga takve vrste kod nas.

12. Ima još jedna vrlo važna poruka svećenicima ili bolje ispovjednicima: »Neka se ne umanji u bilo čemu naučavanje Kristovo« — u tome stoji uzvišeni način ljubavi prema dušama. Ali to mora biti vazda popraćeno sa strpljivošću i dobrotom, u čemu je sam Spasitelj dao primjer kako je postupao s ljudima. Došao je ne da sudi, nego da spasi. Bio je, istina, nepopustljiv protiv grijeha, ali milosrdan prema osobama. Neka i bračni drugovi u svojim nevoljama, u srcu i glasu svećenika vazda nađu glas i ljubav Otkupiteljevu!«

Čini mi se uputno ipak ovdje spomenuti još jedan propust u knjizi. Kad je došao govor o svećenicima, a ti svi ispovijedaju, ovdje se očekivalo da će se naći nešto kako ćemo ispovijedati bračne drugove koji se ogriješe o ove naputke »Humanae vitae«. Dr Kuničić navješćuje da će to izići u drugoj knjizi. Ako to izide, svi svećenici moraju kupiti tu knjigu, jer za nas je konačno najvažnije kako ćemo u duhu Božjem i Evanđelju ispovijedati naše pokornike i povraćati ih k milostj i životu u Bogu.

13. Taj propust usuđujem se ja malo nadoknaditi. Kako ispovijedati bračne drugove?

Koliko sam ja promatrao, ova enciklika nije ni u čemu izmijenila dosadašnju nauku Crkve i katoličkih teologa, pa, dosljedno, nije se ništa izmijenilo ni u načinu ispovijedanja. Enciklika preporučuje: »Neka se ne umanji bilo u čemu naučavanje Kristovo.« Ipak jest nešto: opazili ste gore kako je papa preporučio ispovjednicima »da ni u čemu umanjiti naučavanje Kristovo«. I postupak svećenika s bračnim drugovima mora biti popraćen strpljivošću i dobrotom. Za me je samo ovo u enciklici važno u odnosu na ispovjednike.

To su grijesi slaboće i nužne grešne prigode, pa valja s grešnicima imati uvidavnosti i samilosti. »Ni u čemu umanjiti naučavanje Kristovo«, ali u svemu i sa svima biti milosrdan. Kaže se o svetom Alfonsu da je u moralci strogo opisao pravila o onima koji se opet

vraćaju na grijeh i o onima koji se nalaze u bližoj grešnoj prigodi. Ali se o njemu kaže da nije nikada uskratio odrješene pokorniku. Isto se čita i o glasovitom profesoru Cappellu. Njemu je jednom neki učenik prigovorio: »Kako to da vi na katedri dosta strogo razvijate pravila o odrješenu grešnika, a u ispovijedi uvijek lako odrješujete«. A Capello je odgovorio: »Da, na katedri čovjek predaje kao profesor, a u ispovijedaonici se ispovijeda kao svetac.« Za me je samo ovo novo u enciklici. Neka braća svećenici ulože malo više truda, strpljivosti, razumijevanja i blagosti, i »križ ispovjednika«, iako će uvijek ostati križ, bit će malo lakši i snošljiviji.

Konačno, posljednji upit:

»Nije li Papino tumačenje«, pita Kuničić, »naravnoga zakona podložno reviziji! Neće li nam budućnost pod pritiskom nataliteta, odnosno demografskog priliva tražiti rješenja u svrhu ublaživanja napetosti između onih istih vrednota enciklike i možda nekontroliranog nataliteta?«

»Ovo tumačenje«, odgovara Kuničić, »nije provizorne naravi, iako ga ne moramo smatrati u ovom obliku konačno dogmatskom nepogrešivošću zatvoreno. Papa je naglasio da nastupa u snazi primljene misije i u kontinuitetu s naučavanjem Crkve kroz vjekove.«

Papa Pio XII o istim propisima rekao je: »Puna snaga ovog propisa danas je aktualna kako je bila i jučer, i bit će i sutra i uvijek, jer taj propis nije jednostavan propis ljudskog prava, nego je on izražaj božanskoga i naravnoga zakona.«

A dokle će trajati ovako borbeni stav svjetovnjaka, a i crkvenjaka, protiv uputa iz enciklike? Ja držim da će oni s vremenom prestati, kao što je jenjala i pala snaga arijanizma protiv Kristova božanstva, iako će uvijek ostati istina: »Kraljevstvo Božje silu trpi, samo siloviti će ga ugrabiti« (Mt 11, 12).

Ako neka nauka nije proglašena dogmom, ne znači da je sumnjiva. Opstojnost anđela nije dogma, a ne može se reći da će Crkva jednom izjaviti da nema anđela, jer je to i danas istina vjere, premda ne i dogma.

Nauka Crkve u enciklici nije dogma, ali je ipak istina koja neće popustiti. Neki kažu da je papa rekao liječnicima teolozima da proučavaju, pa zaključuju da bi oni proučavanjem mogli doći do toga kako one četiri stavke papine nisu istinite (ispravne). Ali o ovima nema proučavanja, nego o prirodnom procesu ovulacije.

Dr Kuničić je majstorski napisao ovu knjigu i pokazao valjda vrhunac svoje stručnosti u moralnoj filozofiji, učinio je veliku uslugu svećenicima, koji mogu imati siguran priručnik na ovome hrapavom putu, priručnik koji će koristiti i njihovoj naobrazbi i praktično poslužiti na korist duša.

Karlo Nola

FERDINAND KLOSTERMANN, Teze o laicima, Zagreb 1967, izd. »Novi vidici« br. 1, prevedeno s njemačkog. Sadrži raspravu o laiku u svijetu i o njegovu apostolatu posljuje II vatikanskog koncila.

U prvoj tezi, na str. 10, razjašnjuje se pojam »laik«. Doista i laici sudjeluju u Kristovoj svećeničkoj službi, snagom krštenja, ali to se sudionništvo u biti razlikuje od hijerarhijskog svećeništva (E br. 10; 17). Brojne krive teorije u prošlosti, a i današnjosti (Denz 3850—3854), potiču nas da tu razliku držimo na pameti i naglasimo.

Kršćanski prapoziv, ostvaren na krštenju, stvara neku jednakost među svim članovima Crkve (str. 12). Ta se jednakost može narušiti ne samo nepravilnim odnosom klera prema laicima nego i nepravilnim odnosima laika prema kleru. Klerici se mogu uvijek pozvati na svoj *poseban* i uzvišen poziv (E br. 37). Prirodnost ili natprirodnost poziva ne mjeri se jedino prema krštenju, ona se određuje i prema cilju ili sakralnoj službi, kojom se svećenici bitno izdižu iznad laika. Laici su, naime, pozvani da kršćanskim osjećajem slušaju svoje pastire (E br. 37). Istina, lako je karikirati pretjeranost ili anomalije od strane klera prema laicima, ali moglo bi se karikirati i odnos laika prema kleru. Karikiranje ne

osvjetljuje istinu. Ono nije znanstvena metoda.

Pisac govori i o vlastitoj zakonitosti i autonomiji zemaljskih stvari (str. 20). I ovi nas reci, kao i drugi u ovoj brošuri, nekako asocijacijskom logikom upućuju na BS, 1967, br. 3—4, str. 425—432. Važno je tu istinitu tvrdnju pravilno uskladiti s istinom o pseudoautonomiji (E br. 38). Samo pretjerano shvaćena autonomija zemaljskih stvari stvara problem (EM br. 36). O tome bismo očekivali rasplet u trećoj tezi (str. 24), ali ta ne izgleda potpuna. Ako se Crkva sastaje s istim ljudima, na istim sektorima koji su s gledišta ovozemaljskih stvari autonomni, kako da ne dođe do »trenja«? Potrebna je distinkcija. Problem i spojnu ideju iznio je Lav XII u *Immortale Dei* (1. IX 1885). Na nj se pisac poziva na str. 28. Treba priznati da je Lav XIII preciznije stvar iznio.

Pitanje kontracepcije vrlo je konkretno pitanje bračnog i obiteljskog života. Smije li se Crkva, prema piščevoj tvrdnji na str. 28, u to pitanje upletati? Dakako, govorimo s vjerskog i moralnog gledišta. To joj se ne može osporiti. Razumije se, Crkva ne nameće pojedinih bračnih drugovima posve konkretno, tehničko rješenje nijednog obiteljskog pitanja, to ostavlja odgovornom roditeljstvu, ali načelne i obavezne smjernice za konkretna pitanja ima pravo i dužnost upućivati svim bračnim drugovima.

I u ovoj se brošuri iznosi pitanje odnosa Crkve prema političkim i drugim vrstama pluralizma današnjeg društva. U tom pluralističkom društvu važno je naglasiti da kršćani nastupaju i kao građani i kao pripadnici Crkve (EM br. 76). Ta se područja ne moraju i ne mogu uvijek poklapati. S time u vezi treba razlikovati praktični pluralizam od idejnog pluralizma (D str. 963—964). Ne može postojati nada u plodan pluralizam ako politička ili filozofska stranka ne poštuje religioznu usmjerenost života prema konačnom cilju ili slobodu i dostojanstvo čovjeka (Pavao VI u *Pop. progressio*, br. 39).

Moglo bi se primijetiti da se na str. 30 vivisekira što je jedinstveno i živo. Mjesto pretjerane izolacije,